

Piliakalnių metai – kuo jie bus reikšmingi?

Libertas Klimka

Šie metai mūsų kultūrinio gyvenimo tėkmėje Seimo nutarimu yra paskirti piliakalniams, tautiniam kostiumui ir lietuvių kalbos kultūrai. Taip pat rašytojų Algirdo Juliaus Greimo, Ievos Simonaitytės ir Kazio Bradūno atminimui. Dar 2017-ais prisiminsime, kad sukako 500 metų nuo Reformacijos sąjūdžio. O kasdienybėje daugiau dėmesio skirsime sportui ir sveikai gyvensenai.

Reikšmingi tie akcentai, išskiriantys eilinius metus iš laiko tėkmės. Štai pirmieji trys turėtų stiprinti visuomenės narių tautinę tapatybę, kurią juk ir sudaro trys atramos - gimtoji kalba, istorinė atmintis ir tautos papročiai. O išvardytųjų rašytojų kūryba – argi ji esmingai negludino lietuviškosios savivokos... Toks metų paskelbimas reiškia, kad valstybinės ir savivaldos įstaigos turi priedermę parengti atitinkamus planus, kuo plačiau įtraukiančius visuomenę į kultūros vyksmą.

Prabėgusį savaitgalį Šilalės rajone Piliakalnių ir tautinio kostiumo metų pradžia pažymėta gražiu renginiu, pakvietusiu vietinės bendruomenės narius ir svečius ne tik užkopti ant Medvėgalio, bet ir aptarti susijusias kultūrinės problemas mokslinio bei praktinio pobūdžio seminare Šiauduvos kultūros namuose. Geras sumanymas, padedantis suvokti, kokį gražų praeities istorinį paveldą turime, kaip jį reikia saugoti, kaip juo didžiuotis.

Piliakalniai yra labai svarbūs Lietuvos istoriniame kraštovaizdyje; tai gamtos ir žmogaus kūriniai. Piliakalniams būdavo parenkamos natūralios kalvos, dažnai nudailintos pro šalį tekančių didesnių ar mažesnių upių, upokšnių. O supilti juose yra gynybiniai pylimai; taigi žodis kilęs ne iš „pilies“, bet iš veiksmazodžio „pilti“. Žinia, dažname piliakalnyje dunksojo pilis, ir net mūrinė. Tačiau ankstyvuosiuose buvo tiesiog saugiai gyvenama. Pirmiausia reikėjo nukasti kalvos šlaitus, padaryti juos statesniais. Vėliau čia atsirado įspūdingos griovių ir pylimų sistemos. O darbo įrankiai - mediniai kastuvai, gal tik apkaustyti geležimi, ir krepšiai žemėms nešioti.

Piliakalnių įrengimo istorija yra ilga, o kiekvienas jų raidos etapas susijęs su besikeičiančiais socialiniais santykiais, politine krašto padėtimi. Mūsų tolimi protėviai piliakalnius naudojo per visą pirmą tūkstantmetį prieš Kristaus gimimą, ir pirmą po Kristaus. V-VI a. iš saugių gyvenviečių piliakalniai tapo slėptuvėmis pavoju, priešų antpuolių atvejais, o apie X a. – ir kunigaikščių piliavietėmis. Iki XV a. vidurio ant kalvų dar stūksojo įspūdingos medinės pilys. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje klestėjimo laikais buvo sukurta savita medinės gynybinės statybos technologija. Tuo bus galima įsitikinti nuvykus prie Anykščių, kur jau pradėta Šeimyniškélių pilies rekonstrukcija ant išsamiai ištyrinėto piliakalnio, dar vadinamo ir legendine Mindaugo Voruta.

Dabartinėje Lietuvos teritorijoje, pasak archeologų sąrašų, yra 903 piliakalniai. Ir dar kasmet miško tankmėse, brūzgynuose surandami iki tol nežinoti, specialistų netyrinėti. Apskritai jų tankis bene didžiausias Europos šalyse. Nuo vieno kurio piliakalnio dažnai matomas ir kitas. Kartais jie sudaro gynybinius ruožus, ar net kompleksus kaip Kernavės, Medvėgalio, Sudargo. Vietiniai gyventojai atlikdavo milžinišką darbą, primityviomis priemonėmis įsirengdami sau saugumo salą. O juk reikėdavo ir duonelę išsiauginti, šiltu rūbu apsirūpinti, naminius gyvulius

išganyti, namelius susiręsti. Karų su kryžiuočiais metu viskas kas keleri metai virsdavo vėjo nešiojamais pelenais...

Sakyti, kad Lietuva yra piliakalnių kraštas, – teisinga. Kaimyninėje Latvijoje jų yra perpus mažiau, Estijoje – net keleriopai. Ką tai byloja apie lietuvių protėvius? Baltų genčių žmonės labai vertino laisvę! Kunigaikštis Margiris pasakė jos kainą – laisvė brangesnė už gyvybę... Ar ne tai prisimename lemtingais tautos ir valstybės istorijos momentais? Ne veltui Jonas Basanavičius rašė, kad lankant ir tyrinėjant piliakalnius, sutvirtėjo jo lietuviškumas. Ir kaip įspūdingai nuskamba piliakalnio motyvas M. K. Čiurlionio tapyboje...

Piliakalniai mokslui – tarsi mūsų žemės metraščiai, turtingas praeities pažinimo šaltinis; juose – kovų pėdsakai, kasdienio gyvenimo nuotrupos, gal ir prigimtinės religijos atspindžiai. Piliakalnis dažnai yra tik dalis paminklinio komplekso: šalia – gyvenvietė, priešpiliai, kapinynas. Kai kurios kalvos naudotos religiniams ritualams, jas derėtų vadinti alkakalniais. Visi piliakalniai yra skirtingi, tik raidos tendencijos bendros. Kiekviename etnografiniame regione, kiekviename istorijos tarpsnyje – vis savos ypatybės. Kol kas apibendrinančių visus Lietuvos piliakalnių mokslinių darbų dar neparašyta. Nors jų tyrinėjimo istorija prasidėjo XIX a. pirmoje pusėje, ištyrinėta tik nedidelė dalis šių svarbiausių praeities paminklų.

Pažintį su mūsų krašto piliakalnių įvairove reiktų pradėti aplankant Medvėgalį, Kernavę, Varnupius, Impiltį, Kudinus, Moškėnus. Kaukus, Ukmerge, Sudargą, Mažulonis. Nuo piliakalnių atsiveriantys įspūdingi vaizdai, - tai džiaugsmas ne tik akims, bet ir sielai. Paveldosaugos struktūrų rūpestis - kad būtų rodyklės į šiuos nuostabius praeities paminklus, kad jų negožtų krūmokšniai, neardytų eroziniai gamtos procesai, būtų patogūs laipteliai užkopimui. Žinia, ir informaciniai stendai su svarbiausiomis archeologų žiniomis bei folkloristų užrašytais pasakojimais ir legendomis apie iš kalno gelmių ataidinčius varpų dūžius ar užmigusių jų sargybą. Vietinei bendruomenei jie jau yra arba gali tapti iškilmių, renginių sakraline vieta. Labai naudinga būtų juos pavesti artimiausių mokyklų globai, o juk Lietuvos istorijos ir Tėvynės meilės pamoka ant piliakalnio – ar gali būti įtaigiau...